

איה לוריא

מריק לכנר: ספר שישי

Maric Lechner: The Sixth Book

בשלוש השנים האחרונות יצר האמן מריק לכנר כחמישה עשר שטיחי קיר, גדולי ממדים, שנארגו בטכניקה המשלבת שימוש באקדח אריגה חשמלי, צבעי אקריליק, אובייקטים מודבקים ודרגות משתנות של פרימה¹. שטיחי צמר רכים אלו, המרהיבים בצבעוניותם העזה ובעושר דימויים הדחוס, מגוללים סיפור בעל קנה מידה אפי, הכורך חזיונות דינמיים של מחזוריות קיומית: אימה, פיתוי, תשוקה, צמיחה, כליה ואבדן. השטיחים גדושים בדימויים של יצורי כלאיים מעוררי אימה, חיות דמיוניות, מוזרות ובני אנוש מכמירי-לב מותכים אלו באלו ללא רחם, בים וביבשה. ניתן לשרטט דרך מחזור השטיחים תמונת עולם מיתית ומתעתעת המשקפת שפה סגנונית הממזגת אקספרסיביות ישירה, נאיביות ילדית ומסתורין אפל בנוסח הסימבוליזם-הפנטסטי: מרחב של בזות וקסם. בשיחה על המחשבות שליוו אותו לאורך הפרויקט, שולח לכנר לפסקת הפתיחה בספרו האלמותי של אובידיוס בו הוא מתוודה על רצונו לגולל ולארוג את דברי קורות הימים, משחר הבריאה, כשבמרכזם סיפורי המטמורפוזות – ספר השינויים. הוא פונה לאלים בבקשה, להפיח רוח וחיוניות ביצירתו, ממש כפי שנהגו הם במושאי מעלליהם:

"עז רצוני בי לשיר גלגולי עצמים שהמירו

את צלמיהם וחידשום, אלוהים, הן ידכם חוללה זאת!

אנא, היו עם שירי ורקמו סיפורי מימי-קדם

בחרוזי עלילה רצופה עד ימינו אלה!"²

לכנר שב ונדרש לטקסט המכונן של אובידיוס כשהוא שולח אותנו לקרא מחדש את הספר השישי בתוכו, המגולל את המיתוס המצמרר של ארכנה הצעירה שהפליאה לארוג שטיחים, קראה בכך תגר על אתנה (אלת החכמה, האמנות הצדק והאריגה) ונענשה על ידה באכזריות כשנהפכה לעכבישה שחורה³. תפיסת המיתוס מוסברת אצל רולאן בארת', כאמצעי לכונן את מנגנוני השליטה והציות החברתי - דרך הנחלת המוסכמות המקודדות במיתוס המבטאות לכאורה את הסדר הטבעי של הדברים⁴. לפיכך, ניתן להניח כי לא היה זה רק חטא ההיבריס, שהוביל לגורלה המר של ארכנה, אלא גם בחירתה לערער

¹ בתערוכה מוצגים 12 שטיחים מתוך הסדרה בכללותה ולצדם מספר רישומי עפרון על נייר. אלה, המהדהדים באופן משלים ומנוגד את השטיחים המונומנטליים.

² פובליוס אובידיוס נזו, מטמורפוזות, כרך ראשון, הוצאת מוסד ביאליק, תרגום שלמה דיקמן, 1965, עמ' 30.

³ שם, עמ' 215-251.

⁴ רולאן בארת', מיתולוגיות, בבל, תל אביב, 2004, תרגום: עידו בסוק, עמ' 235-260.

ביצירתה על הנרטיב המקובל ולחשוף, לעיני כל, את חטאי האלים המתאפיינים במעשי ניצול מיני, תככים ושחיתות. דמותה של ארכנה, זכתה לייצוגים רבים בתולדות האמנות, בתוכם מטרידים במיוחד הם אלו המתארים את הפיכתה לעכבישה שחורה מעוררת חלחלה ביצירתם של אודליון רדון (Odilon Redon 1840-1916) וגוסטב דורה (Gustav Dore' 1832-1883). (תמונה 1) עכבישים, חרקים ויצורים מבעיתים אחרים גודשים את שטיחיו של לכנר. חלקם נוטים להיטמע ולהסתתר בתוך הדימוי הסבוך, מפעילים אסטרטגיית הישרדות של הסוואה אחרים מונצחים בסיטואציות של עינוי וטריפה, מתוארים כשעיניהם ופיהם פעורים באימה - נדונים לגלם בהכנעה את התפקיד שיועד להם במחזוריות החיים בטבע: כך מתוך גופות המתים עולה צמחייה ותיאורי העוברים המכורבלים בגוף (הנחשפים כמו מבעד לצילום רנטגן) נראים כגולגלות.

לאורך שנים התמקד לכנר בעבודתו בציורי שמן, ברישום ובאקוורל, אולם, לפני שנים מספר, הציג במפתיע סדרת עבודות לא גדולות שכולן מעשה רקמה ידנית בלתי מהוקצעת במתכוון (תמונה 2). מהלך זה, גילה את משיכתו, למלאכת יד עמלנית ולעבודות טקסטיל הנתפשות על פי רוב בהקשר נשי ודקורטיבי ושהיווה עבורו, חיבור למסורות שהכיר מילדות. חזרתו, בפרויקט הנוכחי, לעיסוק במלאכת הטקסטיל, נוגעת מחדש בזיכרונותיו, כבן למשפחת מהגרים מברית המועצות לשעבר: "על קירות הבית בטשרנוביץ' היו תלויים שטיחי קיר צבעוניים ובהם ארוגות דמויות מעולם האגדה, המיתולוגיה הרוסית והפולקלור העממי. ברוסיה שמשו שטיחי הקיר כקישוט וכאמצעי בידוד ושמירה על טמפרטורת החדר. גם לאחר המעבר לארץ, נתלו השטיחים מחדש בדירת המגורים, למרות שינויי האקלים והתרבות, ופעלו ממרחק השנים את פעולתם". בסדרת השטיחים הנוכחית, שינה לכנר את דגמי השטיחים המוכרים והמירם בעלילות אכזריות למכביר, המציבות למעשה, למרות ההצפנה הסמבולית, מראה אקטואלי לנגד עינינו: יצורים מאיימים הניזונים באכזריות זה מזה, כאב האבדן, כליאה, התמכרות, ניצול החלש וחרדות של בדידות, מחלה, חולשה ומוות.

היסוד הביתי, המסורתי והחמים שהשטיחים אמורים היו לשמר בתוכם - ניטל זה מכבר משטיחיו של לכנר. תחת זאת שולטים בהם דמויות שלדים, מפלצות ושדים חושפי שיניים המתוארים מבחינה סגנונית מתוך קרבה לציורי גרפיטי, מאופיינים בקו גרפי ברור ובישירות מבע. גם מבחינה טכנית נמצא שאריגת הצמר נעשתה באופן אקספרסיבי, כמו משתלח במתכוון, עם חוטים באורחים משתנים, פרימות, חורים, הדבקות וריסוס בספריי צבע על מצע השטיחים.

בשנות השמונים של המאה העשרים, העלתה תרבות הפאנק באנגליה על נס, את כל מה שנחשב בעיני הזרם המרכזי של החברה למכוער ודוחה עד לכדי פיתוחה של אסתטיקה חלופית ושל תרבות נגד. ציורי גרפיטי וכתובות פעלו במרחב האורבני כביטוי פומבי מתריס וכאקט ונדליסטי: "נתנו להם, ככל הנראה

בפעם הראשונה, סיכוי לחיים חדשים ותחושה שאפשר לעשות הכל, לצרוח חזק ככל שיוכלו ולהיות הרסניים ככל שיוכלו" הצהיר אמרגן הפאנק-רוק מלקולם מקלארן בשנת 1982, שהיה ממייסדי התנועה. החוקר עטי ציטרון, מציין כי האסטרטגיות והטקטיקות שעיצבו בזמנו את הפאנק, היו למעשה דומות מאוד לאלו ששמשו את אמני האוונגרד עוד הרבה קודם לכן, בראשית המאה העשרים. כך ביטא הדימוי של "הצעקה" מחאה אותנטית-ילידית-ראשונית השוללת את התרבות המערבית, את התבונה השפתית המדגיש את היסוד החייתי הפראי, את ההתקוממות ואת הכאב הקיומי היסודי⁵. כך ניתן לקרא את השטיחים של לכנר, כמשל תוכחה וקריאת תיגר על הסדר הקיים הפועל מתוך מסורת ארוכת שנים. מחאה הנטענת מהשבר התרבותי של ההגירה כזרע פורענות המתפרץ באקט האריגה המשתנה לאקדח חשמלי, השולח להב דוקרני, המנקב פעם אחר פעם, כמכונת ירייה את מצע הבד.

השטיח האחרון החותם את הסדרה הוא גם המינימליסטי ביותר בתוכה (תמונה 3). על רקע שחור, הנראה כשמי לילה זרועי כוכבים, מתוארים שלושה אלמנטים כמו סימני גורל קוסמולוגיים שבתוכם ניתן לזהות בנקל את דמותו של חתול צהבהב. הוא עומד במהופך על ענף אדום, מחובר לשום מקום, מאיים לנפול ובכל זאת נדמה שאחיזתו הפלאית איתנה - הלא בסופו של דבר החתול תמיד ינחת על רגליו. החתולים של לכנר, בין שהם חתולי רחוב או חתולי בית מתפנקים, שבים ומופיעים לכל אורך מחזור השטיחים. לרוב צבעם שחור כשהם מתוארים בגב סמור ובפה פעור באימה או פליאה, מהלכים על קו הגבול שבין הזר למוכר: הביתי והחייתי, המאולף והפראי. מחברים בין ייצוגי החתול הטורף אצל פיקאסו ובין דמותו המתגפפת בין קפלי השטיח הרך, בציוריו האימפרסיוניסטיים של הצייר הרוסי, ניקולאס אלכסנדרוביץ טרקחוף (תמונות 4-5) (Nicolas Alexandrovitch Tarkhoff 1871-1930). מחזור השטיחים של מריק לכנר מצוי אף הוא בתווך הזה שבין לבין ומציע אפשרות לקריאה אלטרנטיבית של המרחב.

⁵ עטי ציטרון, מאוסקר אימת העיר לג'וני הרקוב: הצריחה המתגברת של הפנק, מותר 1, עמ' 51-57, אוניברסיטת תל אביב.

תמונה 1

אודיליון רדון, 1881, העכביש הבוכה, פחם, אוסף פרטי.

Odilon Redon (1840–1916), l'Araignée qui pleure (The Crying Spider) (1881), charcoal, 49.5 x 37.5 cm, Private collection.

תמונה 2

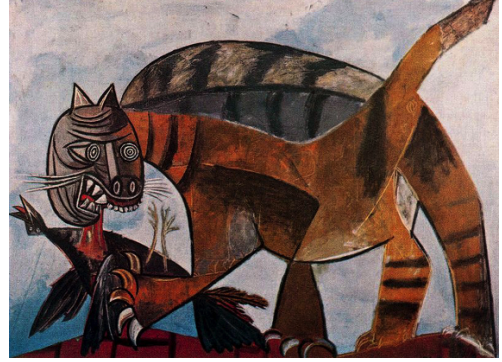
Marik Lechner, Untitled, 2016, Needle work, 45x57 cm

מרק לכנר, 2016, ללא כותרת, רקמה על בד, 57X45 ס"מ, אוסף פרטי

תמונה 3

מרק לכנר, 2021, ללא כותרת, אריגת צמר כותנה על בד, אוסף האמן וגלריה גבעון

תמונה 4

פאבלו פיקאסו, 1939, חתול אוכל ציפור, שמן על בד, 100X81 ס"מ, אוסף פרטי.

Picasso, *Cat Catching a Bird* (1939) Oil on canvas. 81 x 100 cm. privet collection

תמונה 5

ניקולאס אלכסנדרוביץ טרקהוף, 1907, החתול, שמן על בד, אוסף פרטי.

My soul would sing of metamorphoses.
But since, o gods, you were the source of these
bodies becoming other bodies, breathe
your breath into my book of changes: may
the song I sing be seamless as its way
weaves from the world's beginning to our day.
-- Allen Mandelbaum 1995⁶